עבודת ישראל — ויצא

ויצא יעקב מבאר שבע. נראה הרמז כי הצדיקים העובדים ה'. באמת הם מלאים חרטה ושפלות רוח ואדרב' נדמ' להם תמיד כאלו מתרחקים תמיד מקדוש' ולכן מתחזקים לעבוד ה': משא"כ הרשעים ואנשי שקר לא די שסרים מאחרי ה': אף גם כל אחד דרכו ישר בעיניו ומתהלל בלבו כי הוא ישר ונאמן ועובד ה' כמ"ש במ"א: וז"ש ויצא יעקב מבאר שבע מי שהוא כיעקב צדיק וחסיד ובבחי' עקב נדמה לו כאלו הוא יוצא ומתרחק מבאר שבע הוא הקדוש' העליונ' אבל וילך כלומר מי שהוא מלא גיאות כי הולך הוא חרנ' הוא מביא חליל' חרון אף וז"ש הכתוב לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ופי' שם האר"י ז"ל בשנותו את טעמו וריחו לפני אבינו שבשמים ע"ש פי' כשהאדם נעשה בע"ת ומשנ' טעמו וריחו לפני אבינו שבשמים אז ויגרשהו וילך פי' הסימן הראשון מעובד ה' שהוא מגרש בחי' וילך כי הולך הוא ואדרבה הוא נכנע בעיניו ונדמ' בנפשו כי רחוק הוא עד ירחמהו השם ית' ויקרבהו:

ויצא יעקב מבאר שבע. נראה לבאר בדרך רמז כי מדרך הצדיק בזמן שרוא' א"ע בצר' או בגלות אינו מצטער על עינוי נפשו כ"א מחמת שנשמתין דישראל הן הן איברין דשכינתא ומסתמא כמו כן הפגם בשכינ' עוזו לכן צריך להתמרמר עלי' וכן יעקב כשהוצרך לברוח מפני עשו אחיו מבאר שבע וילך חרנ' פי' שהרגי' הילוך חרן שהוא מדת הדין חליל' וכבר רמזו חז"ל כי בחלום הזה נרמז לו כל ד' גליות והחמור שבהם הוא החורבן הזה האחרון אשר אין לנו גילוי קץ ידוע. והנה ידוע כי בהמ"ק הראשון כנגד אברהם ובית שני כנגד יצחק והבית שיבנה ב"ב נגד יעקב שלימו דאבהן ומטתו שלימה ולא יהיה לו הריס'. ואיתא לא כאברהם שקראו הר ויצחק שקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית. וזה רמז בפסוק זה ויקץ יעקב משנתו ויירא דהיינו כשהביט לאורך החורבן האחרון נפל עליו היראה ופחד לאמר מתי יהיה הקץ. ויאמר אין זה כ"א בית אלהים כלומר שהתנחם שמסתמ' החורבן הזה הכנ' על בהמ"ק שנקרא בית דיר' קבוע לעולמים ולפי ערך אור הגאול' כן ערך החורבן לכן נמשך החורבן הזה זמן רב ואין קץ. להורות כי הגאול' העתיד' תהי' בבהירות אין סוף ואין קץ וזה שאמר הכתוב והנ' מלאכי אלהים עולים ויורדים בו והדקדוק מבואר עלייה שקודם ירידה ומבואר בפרש"י וי"ל עוד דהנ' כאש' בני ישראל שרוין על אדמתן ועושין רצון קונם. על ידם מתנהג המרכב' עליונ' וכל העולמות מקבלים השפעתם כ"א כסדר וכשור' ע"י צינור הנעשה מבנ"י מה שאין כן כשישראל בשפלות אז חלילה להיפך המה מקבלים עיקר ההשפעה ואנחנו מהמותרו' ולזה אמרו בגמ' ישראל שבח"ל עובדי עכומ"ז בטהר' הם פי' כי כשהם צריכים לקבל השפע' ע"י השרים נחשב כעין ע"ז כי מהראוי שיתפרנסו הבנים על שלחן אביהם. והנ' לפי הדמיון נדמ' להם שיש להם עלייה שמקבלים בעצמ' אבל באמת זה סדר הראוי להתנהג עפ"י עושי רצונו. וכמ"ש במדרש תנחומא פ' במדבר אמר ריב"ל אלו היו יודעין וכו' ע"ש באורך וזש"ה עולים ויורדים בו כנ"ל ויפגע במקום פי' שהראו לו עוד תנחומין על לבו דאיתא במדרש ר"ה בשם ר"א אמר מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום. שהוא מקומו של עול' ואין עולמו מקומו מן מה דכתיב הנה מקום אתי וכו' ע"ש והנה לא האריכו חז"ל בדרוש להודיע כי אין עולם מקומו כי הלא מקרא כתוב השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו. אלא ביאור הענין להורות כי הכל סיבוב הבורא אפילו שנרא' לעינים אדם עומד וממליך הבורא ב"ה ואומר לו ברוך אתה וממילא שממשיך אלהותו כביכול לבחינת מקום הנרמז במלת אתה. אבל באמת הכל כח הבוב"ה שנותן באדם דעה והשכל וכח הדיבור והוא מקומו של עולם רק שעש' איזה בחינ' הנקרא רצון לעצמו להיות נרצה בעבודת ישראל למט' ומקבל תענוגו מהם ובשבילם ברא העולם. וזה שאמרו דמות יעקב חקוקה בכסא ובז' נתהו' הרצון. והגם שאי אפשר לעמוד על מחקר הענין איך שייך זה להבורא א"ס ב"ה. מ"מ אנו מאמינים בני מאמינים שעבודת זרע יעקב היתה יסוד ופנה לרצונו ל בריאת עולמו וזה הנה מקום אתי. ואמר שם ר' יצחק כתיב מעונ' אלהי קדם אין אנו יודעים אם הקב"ה מעונו של עולמו ואם עולמו מעונו מן מה דכתיב ה' מעון אתה. הוי הקב"ה מעונו של עולמו ואין עולמו מעונו הנה האר"י ז"ל רמז במלת קד"ם מספר נקודות הוי"ה בשב"א קמ"ץ נקוד כל אות עולה קד"ם. ונוכל עוד לומר כי קד"ם עול' קמ"ג עם הכולל שהוא אהי"ה במילוי אלפין מורה על התפשטות אלהותו אלינו. ויש עוד מספר רבוע שם ב"ן עולה קד"ם והשם הזה מורה על כנסת ישראל שמקבלת עול עבודתו ולכן אמר כיון שבשבילם נברא עולם. ה"א שהם מעונו חליל' וממה דכתיב ה' מעון אתה היית לנו. אנו יודעים שהקב"ה מעונו של עולם פי' שהכל כלול באלהותו כי מעון אותיות נוע"ם ואותיות מונ"ע פי' שנועם שלו ע"י ישראל למטה שהם בעולם השפל ויצה"ר ביניהם המונע אותם ומסיתם מעבידת ה' והם מתחזקים לעבוד ה' וזה נועמו ואעפ"כ הוא מעונו של עולם וחקירת הענין מכוס' ומופלא מלהשיג כמ"ש הרמב"ם בהל' תשוב'. וצירופים הללו נמצאים בפסוק שאמר יעקב לרחל התחת אלהים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן דהיינו כיון שראתה רחל כמ"ש ויראה ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה א"כ ע"י אהבת יעקב אות' הית' עקר' לכן אמר' לו הבה לי בנים פי' אתה החייב לי בזה. והשיב לה אשר מנע ממך פרי בטן פי' כי לאה שרש' מעולם עליון הנקרא נוע"ם ונהפך הצירוף לך לאותיות מנע. אבל אינני חייב בדבר: ואמר שם במדרש עוד א"ר אבא בר יודן לגבור שהיה רוכב על הסוס וכליו משופעים אילך ואילך הסוס טפל לרוכב ואין הרוכב טפל לסוס הה"ד כי תרכב על סוסיך וגו' הוסיף בזה לבאר ענין הנ"ל להורות כי הקב"ה מקומו ומעונו של עולם והוא כח של עבדיו ומשרתיו ולא חליל' שהם עבדים כעבדי בשר ודם והגם שכל עולם נתיסד על עבודת משרתיו מ"מ הוא מושל בכל ומנהיג הכל והכל כסוס שהוא טפל לרוכב וכליו מושפעים מורים על המדות המתפשטים באהבה ויראה ודוגמתם והכל ברצונו הפשוט וחפצו הנכון הה"ד כי תרכב על סוסיך רומז בפסוק זה מלת תרכ"ב אותיות בכת"ר שהכל הוא רצונו הפשוט:

ויצא יעקב. במד"ר ר"פ בשם ר"א מצינו בתורה ובנביאים ובכתובים שאין זיווגו של איש אלא מן הקב"ה וכו' יש שהוא הולך אצל זיווגו ויש שזיווגו בא אצלו יצחק זיווגו בא אצלו דכתיב וירא והנה גמלים באים יעקב הלך אצל זיווגו דכתיב ויצא יעקב עכ"ל: הנה כל זיווג למטה לפי היחוד שנתעורר למעלה וז"ש אין זיווגו של איש אלא מן הקב"ה ורמז שמצינו בתורה ונביאים וכתובים כי הזיווג לפי היחוד שנעש' בתל' גוונין כמו תנ"ך שזה למעלה מזה והנה נשמת יצחק שור' הדין פירוש מעלמא דנוקבא כידוע לכן לא היה צריך לחזור אחר זיווגו ואדרב' בא אצלו. משא"כ יעקב דרך בעל אביד' לחזור אחר אבידתו והלך אצל זיווגו:

והנה ה' נצב עליו ויאמר וגו' הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו'. פי' כי האבות הן הן המרכב' וכל עסקיהם ומחשבותם לא היתה בלעדי להכין כסא למלך ה' צבאות ולדעת בארץ מלכותו ובחינת מלכות נקרא ארץ ע"ש והארץ הדום רגלי וזה שהבטיחו הבורא ב"ה ליעקב הארץ אשר אתה שוכב עליה פי' מדת המלכו' אשר כל מגמתך עליה לך אתננ' ולזרעך שתזכ' עם יוצאי חלציך להמליכני כל הימים. והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת וגו' כי אומ' זו משול' לעפר ומשול' לכוכבי'ולכן הבטיחו הגם שתהי' כעפר הארץ מ"מ ופרצת לארבע רוחות העולם. ונברכו בך פי' הרשב"ם מלשון בריכ' דהיינו שהם יהיו שרשי עולמות ויסוד אבן פנתם ומהם תהיה הבריכ' העליונ':

וידר יעקב נדר לאמר וגו' והיה ה' לי לאלהים במד"ר אמר הקב"ה חייך כל הטובות וברכות ונחמות שאני נותן לבניך איני נותנם אלא בלשון הזה שנאמר והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים. והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו. והיה ביום ההוא יטפו ההרי' עסיס. והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול עכ"ל ההבטח' היתה שכל השפעות שישפיע הקב"ה ישפיע מרוב שמחתו בהם כי בכל מקום שנאמר והי' מור' על שמח' כמבואר במד"ר. וטעם לזה קבלנו מהרב הגאון החסיד מהו' לוי יצחק ז"ל כי צירוף והי"ה שם ו"ה על י"ה דהיינו שמתרומם יחוד כנסת ישראל עם דוד' לכתר ועטרה והבן. והמד"ר רמז בארבע' פסוקים הנ"ל כי ההשפע' ואיתערותא דלעילא הוא לפי איתערותא דלתתא לכן סידר כזה יצאו מים חיים מירושלים התעוררת המ"ן ואהב' מבחינ' מלכות ומתעל' לצדיק יסוד עולם הרומז יוסף ה' כי יוסף הוא צי"ע ואח"כ מתרומם לבחינ' חג"ת הם האבות המכונים בשם הרים. ואח"כ יתקע בשופר גדול הוא עלמא דחירו ונועם העליון וע"י איתערותא מלתתא לעילא משפיע היוצר שפע ברכ' וישועות ונחמות עלינו ועל כל ישראל אמן:

ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא. פירש"י אחיו אני ברמאות ע"ש ולכן סיים בדבריו וכי בן רבק' הוא ר"ל רוב בנים הולכי' אחר אחי אם לכן הגם שאני איש תם יש בקרבי חלק רמאות מאחי אם. ואפשר שרמז לה כמו שרוב בנים אחרי אחי אם א"כ מהראוי בנות אחרי אחות אב אם כן ראוי שתחזיק רחל בצדקת להיות כמו רבקה:

ועיני לאה רכות. ר"ת רל"ו מספר ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן עם הד' כוללים שהית' מרכב' לכל שיעור קומה ורחל ה"יתה י"פת ת"ואר ו"יפת מ"ראה ר"ת יתומ"ה רומז כי היתה יתומ' מאמ' כמבואר במד"ר בפ' ותרץ ותגדל אביה:

ורחל היתה יפ"ת ויפ"מ. איתא במד"ר עיקר סימני' של רחל לא הי' אלא היופי ע"ש. איתא בגמ' כיצד מרקדין לפני הכל' ב"ש אומרים כלה נאה וחסוד' פי' לדברי ב"ש שצריך להלל יפי' צ"ל וחסיד' דאל"כ לא תתהלל ביופי בו"ד רק אם היא חסיד' אז היופי לה לתהל' הגם שהי' יפ"ת ומסתמא השטן מרקד בין קרני' והיא מתאמצת על היצה"ר ושומרת ברית אלהי' אז תתהלל כי היופי הוא ענין מעבודתה את ה' וזש"ה שקר החן והבל היופי אבל אשה יראת ה' היא תתהלל פי' היא תתהלל ביפי' כנ"ל. ולפי"ז כשנמצא בתור' תהלת רחל ביופי' ממילא מודעת שהית' צדקניות כי חלילה לא דבר' תורה במתים לשבח שקר החן והבל היופי. וז"ש המדרש עיקר סימני' של רחל לא הי' אלא היופי ומתהלת הכתוב את יפי' מודעת צדקת':

ויהי בבוקר והנ' היא לאה. איתא במד' אמר לה רמייתא בת רמאה לא בלילי' הוה קרינא רחל ואת ענית אמר' לי' אית ספר דלית לי' תלמידים לא כן צוח לך אביך עשו ואת ענית לי' עכ"ל. ונרא' לבאר תשובת' ע"פ שכל דהנ' יעקב אמר לאביו אנכי עשו בכורך ופרש"י אנכי הוא אנכי אבל עשו בכורך ע"ש ואפשר כפשוטו כיון שקנ' הבכור' נכלל חלק עשו בקרבו ואמר האמת כאשר הוא אנכי עשו בכורך ממש. והנה ידוע כי כל יראתה של לאה הית' כיון דאמרו אינשי הגדול' לגדול והקטנ' לקטן. אבל מכיון שאמר יעקב אנכי עשו בכורך באמת כי נכלל עשו עם הבכורה בקרבו א"כ לאה חלקו מן השמים. וזה שהית' תשובת' נצחת לא כן צוח לך אביך עשו ואת ענית. ע"כ אני חלקך וראוי לך להיות אשתך:

ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף ה' לי בן אחר וצ"ל שינוי הלשון שאמר' בן אחר ולא אמרה עוד בנים. או בן אחד. אכן הנה מהידוע כי אין אשה כורתת ברית אלא למי שעוש' אותה כלי דהיינו נבעל' ע"י הביא' הראשונ' מרוחא דשדי בגווה המכונה בשם ב"ן הוא שם הוי"ה במילוי ההי"ן כמ"ש באורך בליקוטי תור' מהאר"י ז"ל פ' וירא יעו"ש. ומזה כח הולד' לאש' וכאשר נפסק ממנ' כח הזה ונשאר רק בחי' נפש בקרבה רק להחיות'. אז תעמוד מלדת. וזה ענין רחל כי בנימין קבל כל כח שם הזה שהי' ברחל. ונכלל בו גם החלק החיונית שלה. לכן מהסתלקו' אפי' חלק הנפש שלה. אז מתה ממש. וזש"ה ויהי ב"צאת נ"פשה כי מתה ר"ת ב"ן דהיינו שנסתלק כל השם ב"ן שלה בשלימו' והוא נפשה כי מתה כמ"ש האר"י ז"ל שם. כי בנימין אשלים דוכתהא כמ"ש בזו"הק. א"כ י"ל כי רחל אמנו הצדקת לגודל רוה"ק שהיה בה השיגה כ"ז והבינה כי בלידת בנימין יסתלק כל כח שם ב"ן הנ"ל. ולכן התפלל' בשעת לידת יוסף יוסיף ה' לי ב"ן אחר דהיינו שהכל בידי שמים להוסיף לה איזה כח ושם ב"ן מחדש מלבד חלק חיונית ונפשי אשר בקרבי. ואז אוכל להוליד בן אחר ולא אמות כי אחי'. וז"ש ויהי בהקשותה בלדתה פי' כאשר ראת' קושי הלידה והתגברות הדינים רח"ל נתבהל' מדברי' הראשוני' שהתפלל' בלשון בן אחר כיון שראתה שלא הועילה יראה לנפשה כי אולי חליל' גרמ' בדבריה להוליד בן אחר מסט"א לא מסטרא דקדושה כראוי. והוא כדרך הצדיקים שמלאים חרטה תמיד ומתפחדים ושבים בתשוב' מפחד ה' על מעשיה' ודיבורם ומחשבותם. ובזה הצער הרגיש' המילדת כי מסתמ' גם היא היתה' צדקניות ונכתבו דברי' בתורה. ואמרה לה אל תיראי כי גם זה לך בן. ורמז' כי אינו בן אחר רק שזה הבן הוא שם ב"ן של עצמך כי הב"ן שלך מסתלק מכל וכל. ולכן הקושי בלידה וזה פי' לך בן. ויהי בצאת נפשה כנ"ל קראה לו בן אוני פי' אוני מלשון כח כמו ראשית אוני. פי' שאת' הוא הב"ן של כל כחי וחיותי כי לא נתקבלה תפלתי שיוסף לי בן אחר ולכן אתה הוא בן אוני כלומר כל כחי מסתלק ע"י לידתך. ואביו קרא לו בנימין. כי בנימין הוא מעלמא דנוקבא וכמ"ש האר"י ז"ל סוד נשמת שלש' הצדיקים יצחק בנימין חבקוק הם משורש הדינין והם צריכים להמתק' ולתגבור' החסדים כידוע שם מהאר"י ז"ל. ולכן רצה יעקב להמתיקו בחסד וקרא לו בנימין וקשר אותו בחסד דהיינו צירוף שמו בן ימין כי ימין הוא החסד ונמתקו הגבורות: